

עוג – ענק השאלה
הרב מואיז נבון

דברים פרק א (א) אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצלת ודי זהב: (ב) אחד עשר יום מחרב דרך הר שעיר עד קדש ברנע: (ג) ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה יקוק אתו אלהם: (ד) אחרי הכתו את סיחון מלך האמרי אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך הבשן אשר יושב בעשתרת באדרי: (ה) בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר:

דברים פרק ג (א) ונפו ונעל דרך הבשן ויצא עוג מלך הבשן לקראתנו הוא וכל עמו למלחמה אדרי: (ב) ויאמר יקוק אלי אל תירא אתו כי בידך נתתי אתו ואת כל עמו ואת ארצו ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמרי אשר יושב בחשבון: (ג) ויתן יקוק אלהינו בידנו גם את עוג מלך הבשן ואת כל עמו ונפחו עד בלתי השאיר לו שריד: ... (יא) כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים הנה ערשו ערש ברזל הלה הוא ברבת בני עמון תשע אמות ארבה וארבע אמות רחבה באמת איש: (יב) ואת הארץ הזאת נרשנו בעת ההוא מערער אשר על נחל ארנו ויחצי הר הגלעד וערו נתתי לראובני ולגדי: ... ס

ספר מורה הנבוכים חלק ב פרק מז ... הנה ערשו ערש ברזל וגוי, שערש הוא המטה, "אף ערשנו רעננה" (שה"ש א: טז), ואין מטת כל אדם כשעורו בשוה, שאינו בגד ילבשנו, אבל המטה תהיה לעולם יותר גדולה מן האיש הישן עליה, והנהוג הידוע היתה יותר ארוכה מן האיש כשעור שלישי ארבו, ואם היה ארך המטה הזאת תשע אמות, יהיה אורך הישן עליה לפי הנהוג בערך המטות שש אמות או יותר מעט, ואמרו באמת איש, רוצה בו באמת איש ממנו, ר"ל משאר האדם לא שהיה זה באמת עוג, כי כל איש הוא נערך האברים על הרוב, ויאמר שאר עוג היה כפל ארך אחד משאר האדם או פחות מעט, וזה בלא ספק מזרות אישי המין אלא שאינו נמנע בשום פנים ...

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נד עמוד ב [עם תרגום קל]

... אמר [עוג]: מחנה ישראל כמה הוי - שלשה פרסאות, איזיל ואעקור טורא בת תלתא פרסי [הר בר שלשה פרסאות] ואשליך עליהו ואיקטלינהו. אזל עקר הר בר שלשה פרסאות והביא על רישיה, והביא קודשא בריך הוא עליה קמצי [חגבים] ונקבוה וירד בצוואריה; רצה להוציא אותו, משכי שיניה להאי גיסא ולהאי גיסא ולא יכל להוציא אותו, והיינו דכתיב: +תהלים ג'+ "שני רשעים שברתי"; וכדברי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב +תהלים ג'+ "שני רשעים שברתי" - אל תקרי "שברתי" אלא "שרבתי" [כי שיניו נתקעו בהר]. משה כמה הוה - עשר אמות, נטל גרזן בר עשר אמין קפץ עשר אמין, והכה אותו בקרסוליה וקטליה.

רש"י דברים פרשת דברים פרק ג פסוק יא

מיתר הרפאים - שהרגו אמרפלו וחבריו בעשתרות קרניים והוא פלט מן המלחמה שנאמר (בראשית יד, יג) "ויבא הפליט" זהו עוג:

בראשית פרק יד (א) ויהי בימי (1) אמרפל מלך שניר (2) אריוף מלך אלסר (3) כדרלעמר מלך עילם (4) ותדעל מלך גוים: (ב) עשו מלחמה את (1) ברע מלך סדם ואת (2) ברשע מלך עמרה (3) שנאב מלך אדמה (4) ושמאבר מלך <צבאים> צבויים (5) ומלך בלע היא צער: (ג) כל אלה חברו אל עמק השדים הוא ים המלח: (ד) שתים עשרה שנה עבדו את כדרלעמר ושלש עשרה שנה מרדו: (ה) ובארבע עשרה שנה בא כדרלעמר והמלכים אשר אתו ויפו את רפאים [הענקים - רד"ק] בעשתרת קרניים ואת הזוזים בהם ואת האימים בשנה קריתים: (ו) ואת החרי בהררם שער עד איל פארן אשר על המדבר: (ז) וישבו ויבאו אל עין משפט הוא קדש ויפו את כל שדה העמלקי וגם את האמרי הישב בחצצון תמר: (ח) ויצא מלך סדם ומלך עמרה ומלך אדמה ומלך <צבאים> צבויים ומלך בלע הוא צער ויערכו אתם מלחמה בעמק השדים: (ט) את כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים ואמרפל מלך שניר ואריוף מלך אלסר ארבעה מלכים את החמשה: (י) ועמק השדים בארת בארת חמר וינסו מלך סדם ועמרה ויפלו שמה והנשארים הרה נסו: (יא) ויקחו את כל רכש סדם ועמרה ואת כל אכלם וילכו: (יב) ויקחו את לוט ואת רכשו בן אחי אברם וילכו והוא יושב בסדם: (יג) ויבא הפליט ויגד לאברם העברי והוא שכן באלני ממרא האמרי אחי אשכל ואחי ענר והם בעלי ברית אברם: (יד) וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילדי ביתו שמנה עשר ושלש מאות וירדף עד דן: (טו) ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויפס וירדפם עד חובה אשר משמאל לדמשק: (טז) וישב את כל הרכש וגם את לוט אחיו ורכשו השיב וגם את הנשים ואת העם: ... ס

רש"י בראשית פרשת לך לך פרק יד פסוק יג

ויבא הפליט - [מדרשו] לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה, והוא שכתוב (דברים ג יא) "כי רק עוג נשאר מיתר הרפאים", וזהו נשאר שלא הרגוהו אמרפל וחבריו כשהכו את הרפאים בעשתרות קרניים, תנחומא (חקת כה).

רש"י בראשית פרשת לך לך פרק יז פסוק יג

ומדרש בראשית רבה (מב ח) זה עוג שפלט מדור המבול, וזהו "מיתר הרפאים" שנאמר (ברא' ו ד) "הנפלים היו בארץ במים ההם וגם אחרי כן אשר יבאו בני האלהים אל בנות האדם וילדו להם המה הגברים אשר מעולם אנשי השם", ומתכוין [עוג] שיהרג אברהם וישא את שרה:

בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה כו

הנפלים ... ז' שמות נקראו להם, אימים, רפאים, גבורים, זמזומים, ענקים, עוים, נפילים, אימים.

רש"י בראשית פרק ו פסוק ד

הנפלים - על שם שנפלו והפילו את העולם, ובלשון עברית לשון ענקים הוא:

רש"י במדבר פרק יג פסוק לג

הנפילים - ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש:

זוהר (בלק רז:) - עם תרגום מתוק מדבש

פתח רבי שמעון ואמר "מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו" (תהלים ח:ה), פסוק זה ביארו החברים שהמלאכים הממונים על הנהגת העולם אמרוהו כי בשעה שעלה ברצונו של הקב"ה לברוא את האדם, אז קרא הקב"ה לכמה כתות של מלאכי מעלה והושיב אותם לפניו. אמר להם, "אני רוצה לברוא אדם." אמרו המלאכים לפניו, "ואדם ביקר בל ילין" (תהילים מט:יג) [פירוש: הלא האדם עתיד לחטוא לפניך ביום שיברא, ולא ילין בכבודו, לכן לא כדאי לברוא אותו]. הושיט הקב"ה אצבעו ושרף אותם. אחר כך הושיב כתות אחרות לפניו. אמר להם, "אני רוצה לברוא אדם." אמרו לפניו, "מה אנוש כי תזכרנו?" היינו: מה ענינו ותועלתו של אדם? אמר להם הקב"ה, "זה האדם שיהיה בצלם שלנו ושתהיה חכמתו גדולה מחמתכם." כיון שברא הקב"ה את האדם וחטא, ויצא עם גזר דינו, באו עז"א [י"ג: שמחזאי] ועזאל"ל ואמרו לפניו, "יש לנו פתחון פה לפניך, הרי האדם שעשית חטא לפניך." אמר להם הקב"ה, "אם הייתם נמצאים ביניהם הייתם חוטאים בהם." לכן, מה עשה הקב"ה, הפיל אותם ממדרגה הקדושה שלהם מן השמים.

תלמוד בבלי מסכת נדה דף סא עמוד א

+במדבר כ"א+ ויאמר ה' אל משה אל תירא. מכדי, סיחון ועוג אחי הו, דאמר מר: סיחון ועוג בני אחיה בר שמחזאי הו [רש"י: שבא משמחזאי ועזאל שני מלאכים שירדו בדור אנוש]. מאי שנא מעוג - דקמסתפי, ומאי שנא מסיחון דלא קמסתפי? א"ר יוחנן אר"ש בן יוחי: מתשובתו של אותו צדיק אתה יודע מה היה בלבו, אמר: שמא תעמוד לו זכות של אברהם אבינו, שנאמר +בראשית י"ד+ ויבא הפליט ויגד לאברם העברי, ואמר רבי יוחנן: זה עוג שפלט מדור המבול.

MN: Og represents the legacy of questioning the worthiness of creating man, the worthiness of man. When Og stood blocking the doorstep of the land of Israel, he was effectively questioning the worthiness of man. The people of Israel entering the land of Israel, explains Rav Kook, is like Adam entering the Garden of Eden.

רמב"ן במדבר פרשת חקת פרק כא פסוק לד

(לד) אל תירא אותו - כי היה משה ירא שמא תעמוד לו זכותו של אברהם שנאמר בו (בראשית יז) ויבא הפליט ויגד לאברם העברי, והוא עוג שפלט מן הרפאים שהכו אמרפל וחבריו בעשתרות קרנים, לשון רש"י מדברי רבותינו (במדב"ר יט לב). נתעוררו גם בזה, מדעתם שלא יירא משה רבינו מזרוע בשר, כי עמו ה' אלהינו וכל הגוים כאין נגדו מאפס ותוהו נחשבו לו, והוא המזהיר את ישראל אל תיראו ואל תערצו מפניהם (דברים לא ו), והוא המאשים אותם ביראתם כענין שנאמר במרגלים (שם א כט ל) ואומר אליכם לא תערצו ולא תיראו ממהם ה' אלהיכם הוא ילחם לכם, אבל נתירא משה מפני הזכות שידע לו:

ועל דרך הפשט, לא היה בדעתו של משה להוריש עתה לישראל ארץ סיחון ועוג כאשר פירשתי (לעיל פסוק כא כב), והנה סיחון יצא לקראת ישראל המדברה וילחם במעון כרחם, אז הודיעו השם ראה החלוצי תת לפניך את סיחון ואת ארצו החל רש (דברים ב לא), כי מכאן התחיל בכבוש שבעה עממים. אבל עוג אסף כל חילו אדרעי, והיא עיר בקצה גבולו והיו ישראל יכולים לנטות מעליו כאשר נטו מעל עשו, והשם אמר לו אל תירא אותו ולך אצל ואתגר בו מלחמה כי בידך נתתי אותו. ובמדבר סיני רבה (יט לב) ראיתי, למה נתירא, אמר שמא מעלו ישראל במלחמת סיחון או נתלכלכו בעבירה, וכולה אגדה, וכך היא יראת כל הצדיקים, וכן ביהושע (ח א):

~ המשל והנמשל ~

רש"י במדבר פרק כא

(לה) ויכו אותו - משה הרגו, כדאיתא בברכות בהרואה (דף נד ב) עקר טורא בת תלתא פרסי וכו' :

MN: our fantastic Midrash comes to illustrate the true battle between Og and Israel was a battle over the very worthiness of the creation of man.

~ הר ~

אזל עקר הר בר שלשה פרסאות והביא על רישיה,

תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח עמוד א

+שמות יט+ ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם.

תהלים פרק סח (טז) הר אלהים הר בשן

רש"י תהלים פרק סח פסוק טז

הר אלהים הר בשן - והיכן פירשה בהר סיני שהוא הר אלהים סמוך לבשן בעבר הירדן:

~ חגבים ~

והביא קודשא בריך הוא עליה קמצי [חגבים] ונקבוה וירד בצוואריה

במדבר פרק יג

(לג) וְשָׁם רָאִינוּ אֶת הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִילִים וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ כַּחַגְבִּים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם:

תרגום אונקלוס

(לג) ותמן חזינא ית גבריא בני ענק מן גבריא והוינא בעיני נפשנא **כקמציין** וכן הוינא בעיניהון:

במדבר פרק יג (א) וַיְדַבֵּר יִקְנוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) שְׁלַח לְךָ אַנְשִׁים [מדעתך, ... (סוטה ל"ד ב')]:

דברים פרק א

(כט) וְאָמַר אֲלֵכֶם לֹא תַעֲרְצוּן וְלֹא תִירְאוּן מֵהֶם: (ל) יִקְנוֹק אֱלֹהֵיכֶם הֵהָלֵךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלְחֶם לְכֶם: כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֲתָכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם:

~ שיניים בהר ~

רצה להוציא אותו, משכי שיניה להאי גיסא ולהאי גיסא ולא יכל להוציא אותו, והיינו דכתיב: +תהלים ג'+ "שני רשעים [גבורתם-רש"י] שברת"; וכדרכי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב +תהלים ג'+ "שני רשעים שברת" - אל תקרי "שברת" אלא "שרבבת" [כי שיניו נתקעו בהר].

~ שלושים אמה ~

משה כמה הוה - עשר אמות, נטל גרזן בר עשר אמין קפץ עשר אמין, והכה אותו בקרסוליה וקטליה.

בראשית פרק ו

(טו) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֶתְּךָ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֲמָה אַרְבַּע הַתְּבָה חֲמִשִּׁים אֲמָה רְחֵבָה וּשְׁלֹשִׁים אֲמָה קוֹמָתָה:

מלכים א פרק ו

(ב) וְהִבִּית אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לִיקְנוֹק שְׁשִׁים אֲמָה אַרְכוֹ וְעֶשְׂרִים רְחֵבוֹ וּשְׁלֹשִׁים אֲמָה קוֹמָתוֹ: